

dynamic language unit, owning certain functional features, which depend on the sphere of application, semantic and structural features and the frequency of using on the basis of texts of certain style and application. This work also contains and generalizes such functional and semantic characteristics of terms as homonymy, synonymy, and also polysemy of terminological units, representing functional aspect of terms in language. The following functions of terms, such as representative, communicational, significative and pragmatic, and their secondary functions are characterized both in language in general and in the texts of certain sphere.

Key words: term, terminological system, functions of terms.

Оксана Дудник
(Вінниця)

УДК: 37: 811.161.2

ФАУНОНИМИ В ТЕКСТАХ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО: КЛАСИФІКАЦІЯ, СМИСЛОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ, ЧАСТОТНІСТЬ УЖИВАННЯ

Розвідку здійснено на матеріалах назв фауни, дібраних із текстів М. Коцюбинського. У статті визначено лексико-тематичні групи фауноназв, відповідно до яких здійснено спробу виокремити їхню чітку ієрархію (за основу нашої класифікації взято лінгвістичні номени, котрі містять морфемі, похідні від грецької чи латинської назви денотата): мамоніми, орнітоніми, інсектоніми, герпетоніми, іхтіоніми, вермоніми, карценоніми, малаконіми, арахноніми. Зважаючи на результати власних спостережень, визначено, що нейтральне значення лексеми в текстах Михайла Коцюбинського здебільшого набуває позитивного або негативного символічного забарвлення. На прикладах продемонстровано стилістичні ефекти специфічно авторського сприйняття й використання найменувань тварин в аналізованій художній прозі. У статті розглянуто особливості функціонування фаунонімів, здійснено спробу встановити класи-домінанти та кількісно найменш репрезентовані лексеми.

Ключові слова: фауноніми, фауноназви, зооценоз, лінгвокраїнознавчий, варіативність.

Постановка проблеми. Із давніх часів «тварина» була невід’ємною рисою міфопоетичної народної творчості, згодом вона стала обов’язковим атрибутом творчості українських письменників і поетів, увібравши в себе універсальні символічні значення, і, нерідко семантично трансформувавшись, утворила додаткові відтінки, нові смисли. Назви тварин (фауноніми, або фауноназви) є величезним пластом лексичної системи мови, їх характеризують різноманітні лінгвістичні ознаки. Серед таких властивостей виокремлюють загальнокатегорійні маркери, лексичні та граматичні значення, структурні особливості, синонімічні відношення з іншими лексемами тощо. Тенденції поезики письменників Поділля в царині назв тваринного світу залишаються на сьогодні недостатньо вивченими лінгвістичною наукою. Ця **проблема** потребує комплексного аналітичного дослідження із необхідним урахуванням функціонально-структурних ознак фауноназв. Серед очільників подільського слова й творців подільських літературних скарбів не становитиме винятку й творчість відомого українського митця, Сонцепоклонника – Михайла Коцюбинського.

Наша розвідка продовжить існуючі дотепер дослідження назв тварин, зокрема в лінгвокраїнознавчому аспекті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча назви фауни неодноразово ставали предметом дослідження лінгвістів, проте, попри значну кількість ґрунтовних праць, семантико-функціональний потенціал фаунонімів подільських письменників досі не був у полі зору науковців. Значна кількість наукових праць сучасної лексикології присвячена вивченню лексем на позначення представників тваринного світу (В.Г. Бойко, Л.А. Булаховський, В.В. Виноградов, В. В. Горбань, В.Й. Горобець, Ю. О. Карпенко, В.Л. Карпова, В.В. Німчук, О.М. Трубацова, Ф.П. Філін). Семантикою та функціями тваринної символіки активно цікавилися В. Данилов, Ф. Колесса, В. Давидюк, І. Денисюк, М. Маєрчик, Н. Пастух, З. Василько та ін. Ураховуючи той факт, що твори Михайла Коцюбинського позначені неабиякою насиченістю лексемами на

позначення фауни, у край необхідним є здійснення комплексного аналізу цього явища художнього тексту, визначення як номінативних (предметно-поняттєвих), так і образних компонентів авторських найменувань біоценозу.

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей функціонування фаунонімів М. Коцюбинського, у виокремленні семантико-змістових груп цих лексем. Також зробимо спробу встановити об'єм і структуру назв зооценозу; намагатимемося систематизувати літературні фауноназви текстів письменника-подолянина; маємо намір показати специфічно авторське сприйняття й використання найменувань тварин в аналізованій художній прозі.

Розвідка виконана на матеріалі фаунонімів, отриманих методом суцільного добору з текстів творів Михайла Коцюбинського.

Виклад основного матеріалу. Починаючи дослідження фаунонімів, слід встановити чіткі ознаки, за якими ті чи ті слова віднесемо до певної лексико-тематичної групи.

У сучасній лінгвістиці немає чіткої схеми для класифікації лексем на позначення тварин. Це здебільшого мішане впорядкування фауноназв, де тематичний підрозділ може мати як наукове біологічне формулювання, так і узвичаєну народну назву. Так, мовознавець Бачкур Р.О. описує, що в основі лінгвістичної класифікації найменувань тварин лежить так звана «модифікована класифікація». До назв тварин він відніс «найменування власне тварин від найпростіших організмів до ссавців, а також нечисленні найменування вірусів» [1, 7]. Крім того, за певними параметрами лінгвіст виокремив такі системні підрозділи: 1) за місцем проживання (ссавців поділив на водних і наземних, найменування птахів – на назви сухопутних та водоплавних); 2) за поширенням тварини на території побутування мови (назви поширених та непоширених вищих тварин); 3) за свійськістю (назви свійських та диких тварин); 4) за хижістю (назви хижих або нехижих ссавців та птахів). Пастух Н. здійснила поділ тварин на основні чотири класи образів – звірі, гади (з підгрупою комахи), птахи й риби. Вона зазначила, що «цей поділ відтворює народну класифікацію тварин, яка має багато розбіжностей із науковою» [6, 7]. Сучасна дослідниця символізації значення слова Василько З. розробила класифікацію фауносимволів, що є вартою уваги з погляду фразеосемантики, згідно з якою виокремлено: 1) загальні назви тварин (спільностатеві); 2) окремі назви самиць і самців; 3) назви малят тварин; 4) назви тварин, призначених для виконання певних функцій; 5) родові назви тварин.

За основу нашої класифікації взято лінгвістичні номени, котрі містять морфемі, похідні від грецької чи латинської назви денотата, що є більш спорідненим із стандартизованою системою зоологічної номенклатури.

Відповідно до запропонованої систематики зооценозу виокремимо лексико-тематичні групи назв тварин, дібрані з художньої прози Михайла Коцюбинського. Отже, перша й найчисельніша група за кількістю уживання і граматичних трансформацій в мові автора – це назви ссавців, або **мамоніми** (похідне від лат. «*mammalis*» – груди, молочна залоза). Специфіка й найбільша поширеність представників цього класу в художніх текстах уможливило виокремлення кількох семантично об'єднаних підгруп. Зокрема, 1) назви свійських (домашніх) тварин: *Нявчать до нього, як кіт до сала! (Т.1:44), Мотря продала Гнатові коні й вівці і віднесла гроші адвокатові (Т.1:82), Гнав мене на роботу і вдень, і вночі, а годував гірше за собаку... (Т.2:43), Він був темний і упертий, як віслюк, і за це всі його поважали (Т.2:92), Його гладке обличчя і голена голова лисніли, як у облупленого барана, а в хитрих очах, завжди червоних, блукав неспокійний вогник (Т.2:92), ...і маленькі дома дрімали, як по оборах корови (Т.3:203); 2) назви звірів: *В другій Гнат, мов ранений ведмідь, кинувся до Олександри і схопив її за груди (Т.1:79), Земля починає їжитись кілками, як їжак щетиною (Т.1:230), Як вовк, поводить він навкруги очима, дивуючись, чого вони ждуть (Т.2:99), Бадьорий холод сповняє сю дику чащу, холодні води спадають по сірих каміннях, і п'ють їх дикі олені (Т.2:121), Біжить за вітром, немов табун лисиць... (Т.2:237), ... а ти один з другим дививсь, та мовчав, бодай ви поміли навіки всі догола, кроти сліпі... (Т.3:54); 3) назви гризунів: *Чуєш тільки людське дихання та ще щось чудне: немов шелестять миші (Т.2:249), Андрієві треба щось одповісти, та язик, похливий, мов заець, тіка кудись в горло (Т.3:54).***

Назви птахів – **орнітоніми** (похідне від грец. «*ὄρνιθος*» – птах) – надзвичайно цікава, розмаїта група, з якою пов'язано багато народних прикмет, звичаїв, вірувань, символів. У

Михайла Коцюбинського орнітологічні назви є носіями національно-культурної інформації, тому вони – цінне джерело лінгвокраїнознавчих досліджень. Групу фаунонімів, що номінує птахів, ділимо на дві підгрупи: 1) назви свійських птахів – *Надворі зозуляста квочка, надувшись та настовбурчившись рябеньким пір'ячком, водила шестеро курчат* (Т.1:55), *На призьбі сидів мош Діма, оточений курами та качками, і з безпритомною усмішкою божевільного пригоршню сипав на землю покришену мамалигу...* (Т.1:191), *Яка вона стала гладка й сирова у своєму капоті, що нашивдку застібала на голій шиї, оця годована гуска!* (Т.2:227), *Вона щось хотіла казати, щоб заспокоїти батька, але він бігав, як роздратований півень ...* (Т.3:225); 2) назви диких птахів – *Тьохкає, аж розлягається, в садку соловейко* (Т.1:38), *Ластівки вились над ставком і от-от не черкались крилом блискучої хвилі* (Т.1:48), *Кра-кра! – згадав він склади. – Се зовсім, як ворона. Або: ку-ку! – наче зозуля кує. Йому навіть почулось, що над головою заскреготала сорока: че-че-че!.. зацвірінькав горобець: цвірінь! цвірінь!* (Т.1:106), *Вони мовчали, а думки їх круком чорним літали по пожарині, розбивались між чорними стінами* (Т.1:128), *...зручним рухом ухилились із обіймів і знов гоїдались у танці, як чорні лебеді на хвилях* (Т.2:73), *Од його вродливого лиця, блідого й гордого, біла відвага молодого орла* (Т.2:99), *На червонім обличчі Андрія молочні вуси сиділи, як два голуби* (Т.3:70).

Найменування комах – **інсектоніми** (похідне від лат. «insecta» – комаха) – зафіксовані ще в давніх українських міфах та казках. Михайло Коцюбинський також нерідко надавав алегоричної образності цим назвам, послуговувався ними для змалювання портретних характеристик персонажів або й просто наповнював біологізмом та своєрідною естетикою свої твори: *Гули хрущі та літали, як кулі* (Т.1:35), *Вона звивалась, як муха на окропі; робота аж пищала в її руках* (Т.1:69), *Промайнула метеликом весна, збігло, мов день один, й літо* (Т.1:124), **Філоксера** – *це така рослинна воша, як от буває на кукурудзі, огірках, кропиві та других рослинах, тільки ще менша* (Т.1:206), *Жінота загула, як злива, як рій роздратованих шершнів* (Т.1:260), *Крізь одчинене вікно дивилась на нас чорна ніч, на світло лампи летіла нетля і билась крилами об скло...* (Т.1:265), *А теплий дотик ніжної шиї жив на його руці та розлазивсь по тілу, неначе мурашки* (Т.2:209), *Часом на парасольку спускався жук і ловив сонце в зелене дзеркало крил* (Т.2:224), *По возах дядьки гудуть свої пісні густо, немов джмелі* (Т.2:250), *На подвір'ї, у безпросвітній мряці, кишіли люди, як гусінь* (Т.3:82), *Довгими днями і ще по довших ночах, коли миші товчуться по згнилій картоплі і по бабинім тілі, а таргани шарудять коло неї, як коло старої ганчірки...* (Т.3:100).

Назви представників іхтіофауни – **іхтіоніми** (похідне від грец. «ἰχθύς» (ichthys) – риба) є невід'ємним компонентом тваринного світу. У текстах письменника такі лексеми номінують здебільшого різновиди риб, котрі мешкають у водоймах подільської місцевості: *Вона забилась й закрутилась в його обіймах, як в'юн, а її синій плащ тримався на одному плечі, як перебите крило* (Т.2:72), *Він рибу варить! Луна, що спіймав уранці!* (Т.3:20), *«Хуліган...оселедець...»* (Т.3:208), *А се він учора ловив мурени* (Т.3:242), *Витягали червоних колючих чортів, блакитних морських в'юнів, плескатих півнів і голку-рибу, що блищала на сонці, як гострі наточені коси* (Т.3:244).

Номінаціями представників класу плазунів (рептилій) та земноводних (амфібій) є **герпетоніми** (похідне від грец. «ἑρπετόν» (herpeton) – повзуча тварина). У Михайла Коцюбинського вони трапляються у таких варіаціях: *Летіли, мов змії, рушники та чіплялись на дверях* (Т.1:38), *В ставку голосно крєктали жаби* (Т.1:56), *Вони, як черепахи шкаралуцею, захищаються тим законом...* (Т.1:208), *Довгі пасма чорних кіс, мов мертві гадюки, тихо зсувались по плечах додолу і лягли на землі дивними покосами* (Т.2:42), *В покорі плазували дорогами, немов сірі вужі, блискучі болотяні колії* (Т.2:259), *І тільки знову безгучно мелькає, немов гадючка, гострий хвіст ящірки по мозаїці стін* (Т.3:122), *Сухі роти тритонів умирали од спраги* (Т.3:230).

Для називання представників ракоподібних у прозових текстах М. Коцюбинський послуговується **карцинонімами** (похідне від дав.-гр. «καρκίνος» – рак): *Ноги шаруділи в болоті, немов шептали раки в мішку...* (Т.3:75), *Бачили білі піски, таємниче хитання морських водорослів, життя їжаків, ліниве повзання крабів, підводні перечи, забави, спочинок і бійки риб*

(Т.3:169), *Ковтав живі **креветки**, дрібненькі рибки, і одкушував ноги у молодого спрута, хоч той не дався і хапав за язик* (Т.3:244).

Не дуже часто, але все ж натрапляємо у творах М. Коцюбинського на найменування тварин із класу черви, **вермоніми** (похідне від лат. «vermis» – повертати, вертіти): *Так щось часом точить серце, мов **червак**...* (Т.1:122), *Жевріюче бадилля розповзалось скрізь мов огняні **хробаки**, сичало і курилось* (Т.2:45), *...добрий панок, щоб йому **черви** язик сточили* (Т.3:16).

Наступну групу лексем на позначення тварин становлять **малаконіми** (похідне від грец. «μαλαχιον» – моллюск) – назви на позначення різновидів моллюсків: *Вона, мов той **слимак** у свою шкаралуцу, сховалась у власне горе й не сподівалась вже кращої днини...* (Т.1:128), *Переливалась веселка, блищало дорогоцінне каміння, грали брильянти, а різнобарвні **моллюски** своїм тілом цяцькували підводні скелі* (Т.3:128), *Там незабаром загніздилася мала, як вдома, восьминога потвора – **спрут**, і коли його витягали, він обвивав лапами руку, присисався до неї і жер нас розлюченим оком* (Т.3:243).

Зрідка ідіостильно письменника-подолянина притаманні **арахноніми** (похідне від грец. «ἀράχνη» (aráchnē) – павук): *...Шпарування здавалось величезним жовтим павутинням, котре заснував на стіні якийсь велет **павук*** (Т.1:57).

З огляду на досліджувані лексеми, їхнє місце в семантичній структурі речення, спостерігаємо конотативну варіативність одного й того ж денотата. Фауноназви (переважно слова нейтральної лексики) у мові М. Коцюбинського нерідко є сповненими символічної образності, асоціативності, ужитими не в прямому, а в переносному значенні. Такі смисли віддзеркалюють як народно-поетичну традиційну символіку живої природи, так і набувають індивідуально-авторських рис, які митець слова творить зі своїх позицій, відповідно до свого світосприйняття, бачення, розуміння явищ життя. У процесі символізації нейтральне значення лексеми обов'язково набуває позитивного або негативного забарвлення.

Фауноніми в прямому значенні	Фауноніми в переносному значенні
<ul style="list-style-type: none"> ○ – <i>Ей, ти, носатий, купи у мене зайця! – басив всередині молодий голос...</i> (Т.3:182) ○ <i>Дві послушниці гнали корови на пашу</i> (Т.2:121) ○ <i>Вужів було так багато, що Соломія скоро перестала звертати на них увагу</i> (Т.2:59) ○ <i>Тільки пси погарчали і поховались</i> (Т.3:75) ○ <i>Ми часто впливали удвох на рибу</i> (Т.3:243) ○ <i>Серед білих наметів її тріпались крильця синіх метеликів</i> (Т.2:224) ○ <i>Мухи роями пообсідали чорні стіни, роями здіймались із стін і гули...</i> (Т.1:71) ○ <i>Під вікнами бились і цвірінькали горобці...</i> (Т.3:227) 	<ul style="list-style-type: none"> <i>Зайця часом в голові немає?... Га?</i> (Т.1:132) – приказка <i>Перед ним встав, наче живий, важкий директор з грубим, застиглим обличчям, налитий тупою тихою по сам картуз і нерухливий, як тільна корова</i> (Т.3:204) – порівняння <i>В покорі плазували дорогами, немов сірі вужі, блискучі болотяні колії</i> (Т.2:259) – уособлення <i>Його вигнано, як пса, і він, як пес, скорився й виїшов, безпомічний, безсловесний, полохливий</i> (Т.2:103) – порівняння <i>Попадались маленькі озера, що грали лускою і тріпотіли, як срібна риба, кинута з річки на надбережну траву</i> (Т.2:221) – порівняння <i>Промайнула метеликом весна, збігло, мов день один, й літо</i> (Т.1:124) – метафора <i>Тоді вона тремтіла і пицала, як муха в павутинні...</i> (Т.2:105) – порівняння <i>Перший звощик примчав пасажирів; готельні хлопці налітають на нього, як горобці</i> (Т.3:239) – порівняння <i>І хмара раптом спинилась. Підняла здивовано край, сперлась, як кінь на задні ноги...</i> (Т.3:170) – уособлення

○ Палагна сама сідлала свого коня і заклала червоний постіль в стремено так гордо, неначе всі гори належали тільки до неї (Т.3:163) ○ І у ту мить [...] з лісу виходить з риком ведмідь, а білі вівці мечуться вбік і одділяють його од Марічки (Т.3:158) ○ Чи живого, чи мертвого а таки з'їсть вовк або сточать хробаки у сих нетрях (Т.2:64) ○ Проходили повз галяви з свіжовитолоченою травою, де ще сеї ночі лежали олени... (Т.2:125) ○ Чайки знімались із одиноких берегових скель, припадали грудьми до хвилі і плакали над морем (Т.2:89) ○ Як тільки забували зачинити двері, крізь них влітала з сіней зозулястенька курка й прожогом бігла до баби (Т.3:102)	Карпо Петрович потирав руки, як добродушний ведмідь перед уликом меду (Т.3:197) – порівняння Як вовк, поводив він навкруги очима, дивуючись, чого вони ждуть (Т.2:64) – порівняння Новий приплив енергії, шалена відвага пройняли її волю, і вона кинулась уперед, розхилиючи й ламаючи очерет зі сліпою завзятістю зраненого оленя (Т.2:60) – гіпербола Гукнула щось твердо, голосно, ясно, так наче крикнула чайка (Т.2:208) – порівняння Сидить же собі тут, поки не накриють, як курку решетом, а я піду... (Т.2:181) – приказка

Михайло Коцюбинський вмів і доволі експресивно розвиває внутрішню форму слова, уводячи її до складу різноманітних троп, він стилістично оздоблює фауноназви, а через метафоризм, символізм, порівняння, формує й виражає нову думку, образ чи конфігурацію.

Для визначення доміант серед дібраного і проаналізованого фактичного матеріалу скористаємося графічною діаграмою. Це дає змогу констатувати, що в текстах Михайла Коцюбинського найкількісніше представлена група фаунонімів, що іменує ссавців (мамоніми) – 61.4%; відносно меншими є показники групи орнітонімів (16.9%); далі в межах 5–8% реалізоване слововживання інсектонімів, герпетонімів, іхтіонімів; найменше репрезентовані назви тварин груп вермоніми, карценоніми, малаконіми, арахноніми (від 1% і нижче).

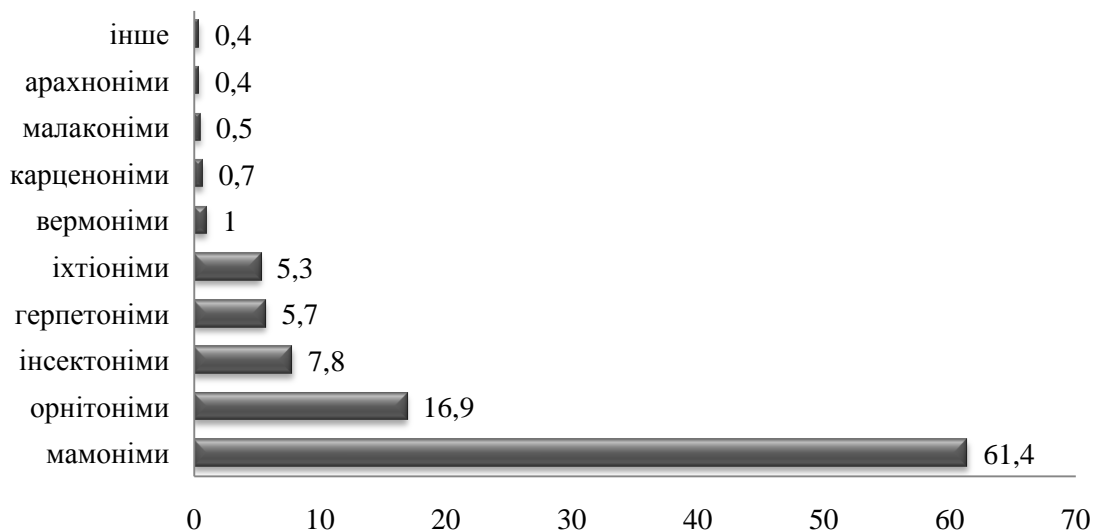

Рисунок 1. Частотність уживання фаунонімів у текстах М. Коцюбинського, %.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, лексика фауносвіту широко представлена в текстах Михайла Коцюбинського. Вона може бути об'єднана в чіткі за ієрархією лексико-тематичні групи. Автор використовує найменування тварин як в прямому, так і в переносному значеннях. Фауноніми допомагають реалістично відтворити дійсність, майстерно передають місцевий колорит, розкривають особливості психічного стану,

фізичних якостей людини, часто стають важливими елементами соціальної або портретної характеристики. Вважаємо, що проблема дослідження фауноназв у художній літературі (зокрема в літературі Поділля) залишається актуальною в царині лінгвокраїнознавчих розвідок й потребує подальшого комплексного підходу й розгляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачкур Р.О. Структура словотвірних парадигм українських назв тварин та рослин : автореф. дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Р.О. Бачкур. – Івано-Франківськ, 2004. – 21 с.
2. Василько З. Значення фаунолексем в етнологічному контексті / З. Василько // Вісник Львівського університету. Серія філологія. – Львів, 2003. – Вип. 31. – С. 365 – 370.
3. Василько З. Символізація значення слова в українському фольклорному мовленні (на матеріалі фауноназв у казках, піснях і пареміях) : автореф. дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / З. Василько. – К., 2003. – 20 с.
4. Галинська О. М. Фразеологічні одиниці з зоонімічним компонентом, що характеризують людей в українській, англійській і китайських мовах / О.М. Галинська // <http://ua.convdocs.org/docs/index-11460.html>
5. Добрусинець Д. Лінгвокраїнознавчий потенціал орнітонімів / Д. Добрусинець // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : збірник наукових праць. – Львів, 2010. – Вип. 5. – С. 40 – 52.
6. Пастух Н. А. Зооморфні образи в українському фольклорі. Образ зозулі : автореф. дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Н.А. Пастух. – Л., 2001. – 19 с.
7. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології : монографія / Л.О. Симоненко – К. : Наук. думка, 1991. – 150 с.

Список використаних для аналізу джерел

Коцюбинський М. М. Твори в трьох томах. – К.: Дніпро, 1979.

Дудник О. Фаунонимы в текстах Михаила Коцюбинского: классификация, смысловая нагрузка, частотность употребления.

Исследование совершено на материалах названий фауны из прозаических текстов М. Коцюбинского. В статье определены лексико-тематические группы фаунонимов, согласно которым осуществлена попытка выделить их четкую иерархию (в основе нашей классификации – лингвистические номены, составлены из морфем, производных от греческого или латинского названия денотата): мамонимы, орнитонимы, инсектонимы, герпетонимы, ихтионимы, вермонимы, карценонимы, малаконимы, арахнонимы. Учитывая результаты собственных наблюдений, определено, что нейтральное значение лексемы в текстах Михаила Коцюбинского в основном приобретает положительную или отрицательную символическую окраску. На примерах продемонстрировано стилистические эффекты специфического авторского восприятия и использования наименований животных в анализируемой художественной прозе. В статье рассмотрены особенности функционирования фаунонимов, предпринята попытка установить классы-доминаты и количественно наименее употребляемые классы фаунолексем.

Ключевые слова: фаунонимы, фауноназвания, зооценоз, лингвострановедческий, вариативность.

Dudnyk O. Faunonyms in Mykhaylo Kotsubynskiy' Texts: Classification, Meaning, the Frequency of Use.

The researche is made on fauna names selected from M. Kotsubynskiy prose texts. It shows lexical-thematic groups of such lexemes, outlines the peculiarities of their functioning and made attempt to find out dominative and the least used faunonyms. We tried to systematize literary names of fauna; intended to show specifically authorial perception and use of these names of animals in analyzing prose. Fauna names (mainly words of neutral vocabulary) in the language of Mykhaylo Kotsubynskiy quite often are full of symbolic vividness, associativeness, used not in direct sense, but figuratively. Such meanings reflect both the traditional nature symbols and individually-authorial features. Results of observations defined that neutrally marked leksems in Mykhailo Kotsubynskiy' texts got mainly positive or negative color of meaning. Due to the text examples we reveal specific author's style .

Key words: faunonyms, fauna names, zootsenoz, the aspect of linguistics and country studies, variability.

*Ніна Іваницька
(Вінниця)*

УДК: 37: 811.161.2

СЕМАНТИЧНИЙ ОБСЯГ ІМЕННИКОВОЇ СЛОВОНАЗВИ ПРЕДМЕТНОГО ДЕНОТАТА

Розглянуто низку проблемних питань, пов'язаних із поглибленим вивченням природи повнозначного слова у його проєкції на денотат. З'ясовано зміст поняття «семантичний обсяг іменникової словоназви предметного денотата». Встановлено ієрархію в сфері вимірів семантичного обсягу іменникових словоназв предметного денотата. Доведено функціональні можливості прикметникових словоназв атрибутивних денотатів у процесах розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів. На конкретних прикладах ланцюгових рядів синсемантичних словоназв денотатів показано важливість запропонованого підходу до інтерпретації повнозначних слів з урахуванням їхньої синсемантичної природи. Визначено низку проблемних питань у вигляді гіпотез, які торкаються як концептуальних питань явища «розширення семантичного обсягу іменникової словоназви предметного денотата», так і поглибленого аналізу конкретних іменникових словоназв у заявленому ракурсі. Стаття є продовженням серії публікацій автора, присвячених утвердженню методологічного принципу орієнтації на синтагматичні властивості повнозначного слова в його лексичних та граматичних наукових парадигмах.

Ключові слова: повнозначне слово, денотат, предметний денотат, семантичний обсяг словоназви денотата, синтагматика, сполучуваність, категорія «автосемантизм/синсемантизм», ланцюгові ряди синсемантичних словоназв денотатів.

Постановка наукової проблеми. Повнозначне слово в аспекті вивчення його номінативної природи й здатності називати денотат розглядаємо як основну мовну одиницю, здатну акумулювати складну й суперечливу наукову проблематику, що стосується слова. Зрозуміло, що кожне повнозначне слово виконує в мові номінативну функцію, тобто називає денотат. Іменникові словоназви номінують предметні денотати, дієсловоназви номінують процесуальні денотати, прикметникові – атрибутивні денотати, прислівникові – адвербіальні денотати. Саме номінативна функція (функція називання) «виокремлює» клас повнозначних слів, відокремлюючи їх від неповнозначних (службових). Достатньо апробованою є також наукова теорія про поділ повнозначних слів на автосемантичні й синсемантичні та інформативно недостатні слова, які забезпечують перетворення семантичних єдностей у єдності граматичні [9; 10; 13].

Функціонування повнозначних словоназв (автосемантичних і синсемантичних) у різних позиційних умовах реченнєвої структури показує, що зазначений поділ словоназв денотатів (зокрема в плані розмежування їх на автосемантичні – синсемантичні) не вичерпує усієї глибини проблеми стосовно номінації денотатів різної природи. Ідеться не лише про обмеження можливостей синсемантичних словоназв номінувати денотати, але й про автосемантичні слова, які в певних синтагматично й комунікативно акцентованих позиціях є також недостатніми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковими підвалинами пропонованого підходу слугували праці провідних учених основних наукових шкіл: пражської (М.Трубецької, Р.Якобсон, В.Матезіус), копенгагенської (Л.Єльмслев, В.Брендаль), американської (Є.Сепір, Л.Блумфільд, Х.Харріс), російської (Л.Щерба, С.Поліванов, В.Виноградов). В Україні в цій галузі багато зробили Л.Булаховський, О.Мельничук, В.Русанівський, І.Ковалик, М.Муравицька, В.Перебийніс, О.Тераненко, М.Кочерган та ін. Слово стало невід'ємною складовою усіх напрямків сучасної української граматичної науки, як у плані вивчення конкретної мови, так і в типології (В.Німчук, О.Мельничук, І.Вихованець, К.Городенська, А.Загнітко, Н.Гуйванюк, М.Степаненко, В.Шинкарук, М.Барчук, С.Соколова, М.Мірченко, М.Скаб, В.Ожоган, Н.Костусяк, П.Білоусенко, Н.Клименко, Ф.Бацевич, Г.Вокальчук, О.Кульбабська, Г.Мартінова, О.Селіванова, О.Снітко, Н.Б.Іваницька, М.Баган, М.Вінтонів, О.Межов та ін.).

Мета статті: показати й довести ієрархію спроможностей іменникових словоназв (самостійно чи разом із залежними від них словоназвами різних денотатів) номінувати предметні денотати. Досягнення мети зrealізовано шляхом розв'язання таких завдань: 1) з'ясувати зміст